

P. VIRGILII MARONIS

- Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
 285 Singula dum capti circumvestimur amore.
 Hoc satis armentis. Superat pars altera curæ,
 Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas:
 Hic labor; hinc laudem fortes sperate coloni.
 Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnam
 290 Quam sit, & angustis hunc addere rebus honorem.
 Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
 Raptat amor: juvat ire jugis, qua nulla priorum
 Castaliam molli divertitur orbita cliro.
 Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
 295 Incipiens, stabulis edico in mollibus herbam
 Carpere oves, dum mox frondosa reducitur æstas:
 Et multa duram stipula silicemque manipis
 Sternere subter humum, glacies ne frigida lædat
 Molle pecus, scabimque ferat, turpelque podagras.
 300 Post, hinc digressus, jubeo frondentia capris
 Arbuta sufficere, & fluvios præbere recentes;
 Et stabula a ventis hyberno opponere soli
 Ad medium conversa diem: cum frigidus olim
 Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
 305 Hæ quoque non cura nobis leviora tuenda,
 Nec minor usus erit: quamvis Milefia magno
 Vellera mutantur, Tyrios incocta rubores.
 Denfior hinc soboles, hinc largi copia lætis.

Quam

Sed fugit interim, fugit tempus irreparabile: dum serimus circa singula, correpti amore. Hoc sufficit armentis. Superest secunda pars laboris, nempe tractare greges lanigeros, & capellas hirtas. Hoc difficile est; hinc sperate gloriam, o rustici laboriosi. Nec dubito animo, quam sit difficile superare sermonis dignitate ista argumenta, & addere hoc ornamentum rebus vilibus. Sed amor suavis rapit me per altissimas solitudines Parnassi: placet ire per ea caluina, per quæ nulla orbita veterum defectis facili inclinatione ad Castaliam undam. Nunc, o veneranda Pales, nunc canendum est magna voce. Principio, jubeo ut oves comedant herbam in molli- bus stabulis, donec æstas frondosa paulatim redit: & ut colonus legat duram terram multa palea, & manipulis silicem, sub ipsis ovibus; ne rigor frigidus terræ lædat pecus tenerum, & importet scabim ac turpes podagras. Postea discedens ab ovibus, jubeo ut præbeat capris arbutos vitides, & det aquam recentes haustam; & ut stabula tuta a ventis, obiciantur soli hyemali, vestia ad meridiem: cum frigidus Aquarius jam demum occidit, & aquam emittit sub extremo annum. Hæ quoque curæ non leviores sunt a nobis minore studio, nec minor erit usus ex his: est Milefia vellera ovium, imbuta Tyria purpura, magno pretio vendan- tur. E capris soboles frequentior est, & largior abundantia lætis.

N O T A E.

286. Hoc satis armentis. Superat, &c.) II. PARS. De cultu ovium & caprarum. Præcepta continet quatuor. I. De hyerna utriusque gregis curatio- ne, v. 295. II. De aestiva utriusque cura, & meridi- ana ac serotina pessione, v. 322. III. De lanificio, v. 324. IV. De lætis provectu, v. 324.
 291. Parnassi.) De eo monte Phocidis, Ecl. 6. 20. Cujus in radicibus Castalia est, sive fons Castalius, Musis sacer. De Pale, Dea pabuli, supra v. 1.
 297. Filicemque manipulis.) Filix, Ital. felce, nota herba.
 301. Arbuta.) Sunt proprie fructus arbuti: hic sumuntur pro ipsa arbuto, Ital. corbezzo- lo, quæ arbor inter caprarum pabula numerat- ur a Colum. l. 7. Ea sunt arbutus, cytilus agre- sis, &c. Vide Ecl. 1. 22.
 303. Olim.) Vulgo tempus significat præteri- tum, aut futurum: aliquando præsens, aut im- definitum, ut hic, & Æn. 5. 125. Quod tumidis submerjum tunditur olim succibus. Et alibi. Tunc autem significat, aliquando, sæpe, denique, &c.
 304. Extremoque irrorat Aquarius anno.) An- num exprimit cum, qui a Martio mensenu- merari incipit; & sic definit in Januarii & Fe- bruarii: aquarius autem oritur Januario, cadit Februarii mense. Aquarius, dicitur Ga- nymedes Trois filius, quem Jupiter, aquila transvectum in cælum, suis poculis præfecit: unde urnam haber, aquam fundentis fuit: de eo, Æn. 5. 252.
 306. Milefia, &c.) Milesus urbs in finibus Ionæ & Carie: lanarum proventu celebra- ta de Tyro & purpura, G. 2. 506.
 311. 312. Incanaque menta Cinyphii, &c.) Incana assermat, arguere: ut Æn. 6. 809.

GEORGICA. LIB. III.

- Quam magis exhausto spumaverit ubere multra,
 310 Læta magis pressis manabunt flumina mamma.
 Nec minus interea barbas incanaque menta
 Cinyphii tondent hirci, setasque comantes,
 Usum in castorum & miseris velamina nautis.
 Pascuntur vero silvas, & summa Lyæxi,
 315 Horrentesque rubos, & amantes ardua dumos.
 Atque ipsæ memores redeunt in testa, suosque
 Ducunt, & gravido superat vix ubere limen.
 Ergo omni studio glaciem ventosque nivales,
 Quominus est illis curæ mortalis egestas,
 320 Avertes: vistumque feres, & virgea lætus
 Pabula: nec tota claudes fenilla bruma.
 At vero, Zephyris cum læta vocantibus æstas,
 In saltus utrumque gregem atque in pascua mittes:
 Luciferi primo cum sidere, frigida rura
 325 Carpamus: dum mane novum, dum gramina caneat,
 Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.
 Inde, ubi quarta sitim cali collegerit hora,
 Et cantu querulæ rumpent arbesta cicadæ;
 Ad puteos, aut alta greges ad stagna jubeto
 330 Currentem ilignis potare canalibus undam:
 Æstibus at mediis umbrosam exquirere vallem,
 Stuebi magna Jovis antiquo robore quercus
 Ingentes tendat ramos, aut sicubi nigrum

Ili-

Quanto magis multatæ spumaverit, ubere exhausto, tanto copiosius lac fluat ex uberibus pressis. Interea pastores etiam secant barbas, & pilos canos, & setas longas hircorum Lycæorum, ad usus bellorum, & ad vestes pauperum nautarum. Capræ autem comedunt arbores, & cacumina Lyæxi, & rubos spinosos, & dumos qui amant loca edita: & ipsæ meminerunt redire in stabula, & eo deducunt suos scetus; & vix transiunt limen, uberibus ovibus læte. Itaque omni cura defendes ipsas a frigore & ventis nivallibus; quo minus ipsæ provident mortali indigentia: potantibus libens cibos & pabula & virgis. Nec claudes ipsis fenille læte hyemem. At vero cum grata æstas imminet, Zephyro invitante, tum induces utrumque pecus ovium & caprarum in saltus & in pascua: sub primum ortum Luciferi læte ut pascantur campos subfrigidos: dum mane novum est, dum herbe candidæ sunt, & ros in teneris herbis jucundissimus est pecudibus. Deinde cum quarta diei hora induxerit sitim, & cicadæ querule satigatione stridore suo arbores; jubeo ut greges circa puteos, aut circa profunda stagna aquam bibant currentem canalibus undam ex illic. At sub medium diem, jubeo ut quærant opacam vallem: si alicubi magna quercus Jovis antiqua firmitate portigat ingentes ramos, aut si alicubi obscura

N O T A E.

- Incanaque menta regis Romani, Numæ, qui an- no 80. natus decessit. Tondent.) Priscianus Veneris, Ecl. 6. 36.
 327. Quarta sitim, &c.) Horas inæquales in- nominativo: commodius tam active legetur; telligit, que diem quælibet in duodecim par- tes dividunt, ab ortu Solis ad occasum; & noctem quælibet duodecim in partes. Quo sensu merides sexta hora est; quarta nonæ nostræ responderet. De cicadis, cicale Ecl. 2. 13. De arbutis, Ecl. 1. 40.
 330. Ilignis.) Ex illice factis. Illex arbor glandifera, lectio.
 332. Jovis quercus, &c.) Quomodo sacra sit Jovi, Ecl. 7. 13. Monet Servius non esse mem- tem Virgilii, ut greges in sacros lucos deducan- tur, quod nefas erat: sed hic quercus Jovis, & sacrum sublimem, generalia esse, non specialia epirheca: quia generatim omnis quercus Jovi, & omne nemus Dianæ saceratum est.

Illicibus crebris sacra nemus accubet umbra.
 335 Tum tenues dare rursus aquas, & pacere rursus
 Solis ad occasum: cum frigidus aera Vesper
 Temperat, & saltus reficit jam roseida Luna,
 Litoraque halyconem resonant, & acanthida dumi.
 Quid tibi pastores Libyæ, quid pascoa versu
 340 Prosequar, & raris habitata mapalia testis?
 Sape diem noctemque, & totum ex ordine mensem
 Pascitur, itque pecus longa in deserta sine ulla
 Hospitiis: tantum campi jacet. Omnia secum
 Armentarius Afer agit, testumque, laremque
 345 Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram.
 Non secus ac patriis acer Romanus in armis
 Injusto sub face viam cum carpit, & hosti
 Ante expectatum positus stat in agmine castris.
 At non, qua Scythiæ gentes, Mæotique unda
 350 Turbidus & torquens flavescentes ster arenas,
 Quoque redit medium Rhodope porrecta sub axem.
 Illic clausa tenent stabulis armenta: neque ulla
 Aut herba campo apparent, aut arbore frondes:
 Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
 355 Terra gelu late, septemque assurgit in ulnas.

Semper est hiems, semper spirantes frigora Caeri.
 Tum Sol pallentes haud umquam discit umbras:
 Nec cum investus equis altum petit æthera, nec cum
 Præcipitem Oceani rubro lavit æquore curram.
 360 Concresecunt subita currenti in flumine crustæ
 Undaque jam tergo ferratos sustinet orbes,
 Puppibus illa prius parulis, nunc hospita plaustris.
 Æraque diffiliunt vulgo, vestesque rigescunt
 365 Indute, exaduntque securibus humida vina,
 Et totæ solidam in glaciem vertere lacunæ,
 Stiriaca impexis induruit horrida barbis.
 Inereæ toto non secus aere ningit: modis
 Intereunt pecudes: stant circumfusa pruinis
 Corpora magna boum: confertoque agmine cervi
 370 Torpent mole nova, & fummis vix cornibus exstant
 Hos non immisissis canibus, non callibus ulla
 Puniceæve agitant pavidos formidine pennæ
 Sed frustra oppositam trudentes montem
 375 Cominus obruncant ferro, graviterque rudentes
 Cædunt, & magno læti clamore reportant.
 Ipsi in desolatis specubus secuta sub alta
 Ora agunt terra: congestaque robora, totasque
 Advolvere focis ulmos, ignique dedere.

Illicibus crebris sacra nemus accubet umbra.
 335 Tum tenues dare rursus aquas, & pacere rursus
 Solis ad occasum: cum frigidus aera Vesper
 Temperat, & saltus reficit jam roseida Luna,
 Litoraque halyconem resonant, & acanthida dumi.
 Quid tibi pastores Libyæ, quid pascoa versu
 340 Prosequar, & raris habitata mapalia testis?
 Sape diem noctemque, & totum ex ordine mensem
 Pascitur, itque pecus longa in deserta sine ulla
 Hospitiis: tantum campi jacet. Omnia secum
 Armentarius Afer agit, testumque, laremque
 345 Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram.
 Non secus ac patriis acer Romanus in armis
 Injusto sub face viam cum carpit, & hosti
 Ante expectatum positus stat in agmine castris.
 At non, qua Scythiæ gentes, Mæotique unda
 350 Turbidus & torquens flavescentes ster arenas,
 Quoque redit medium Rhodope porrecta sub axem.
 Illic clausa tenent stabulis armenta: neque ulla
 Aut herba campo apparent, aut arbore frondes:
 Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
 355 Terra gelu late, septemque assurgit in ulnas.

Semper est hiems, semper spirantes frigora Caeri.
 Tum Sol pallentes haud umquam discit umbras:
 Nec cum investus equis altum petit æthera, nec cum
 Præcipitem Oceani rubro lavit æquore curram.
 360 Concresecunt subita currenti in flumine crustæ
 Undaque jam tergo ferratos sustinet orbes,
 Puppibus illa prius parulis, nunc hospita plaustris.
 Æraque diffiliunt vulgo, vestesque rigescunt
 365 Indute, exaduntque securibus humida vina,
 Et totæ solidam in glaciem vertere lacunæ,
 Stiriaca impexis induruit horrida barbis.
 Inereæ toto non secus aere ningit: modis
 Intereunt pecudes: stant circumfusa pruinis
 Corpora magna boum: confertoque agmine cervi
 370 Torpent mole nova, & fummis vix cornibus exstant
 Hos non immisissis canibus, non callibus ulla
 Puniceæve agitant pavidos formidine pennæ
 Sed frustra oppositam trudentes montem
 375 Cominus obruncant ferro, graviterque rudentes
 Cædunt, & magno læti clamore reportant.
 Ipsi in desolatis specubus secuta sub alta
 Ora agunt terra: congestaque robora, totasque
 Advolvere focis ulmos, ignique dedere.

Hic
 Semper est hiems, semper spirantes frigora Caeri. Præterea nunquam Sol dissipat umbras pal-
 lidas: nec quando descendens curram ascendit in caelum altum; nec quando levat vulvis aquis
 Oceani curram cadentem. Crustæ subite constringuntur in currenti flumine: & unda nunc perat
 dorso passim frangitur, & vestes ante exsiccant læta naves, nunc exsiccant plaustra. Vata
 cæca passim franguntur, & vestes indute congelantur; & homines rumpunt securibus vina
 prius liquida, & totæ lacunæ convertuntur se in duram glaciem, & gutta horrida duricet in
 barbis impexis. Interim non segnius nix cadit per totum aerem: moriantur pecora: magna boum
 corpora stant circumdata nivibus: & cervi presso agmine torpent sub novo onere, & vix emi-
 nent extremis cornibus. Incolæ non persequuntur illos timidos immixtis canibus, aut ulla læ-
 quis, aut formidine pennarum rubrarum; sed cominus ferunt sero eos, dum propellunt pec-
 tore oppositum cumulum nivis, & occidunt eos alio rudens, & læti referunt magno clamo-
 re. Scythiæ ipsi secure & quiete vivunt in exaratis speluncis, sub profunda terra: & in-
 sistent focis, insistantque flammis quercus accumulatas & ulmos integros.

N O T Æ.

335. Vesper.) Stella Veneris, Ecl. 6. 86. De
 halycone, avi, ejusque fabula, G. 1. 399. Acan-
 thida, avis, Ital. cardellino.
 339. Libyæ generatim Africam
 significat, G. 1. 241. Tamen hi pastorum mo-
 res præcipue pertinent ad eam Africæ partem
 litoralem, quæ Nûmidia vocata est: cupus
 incolæ Nûmidæ vel Nomades, a rebus pasco-
 rum quæ mapalia pecorum additi.
 340. Mæotia.) Sallustius. Mæotia Nûmidæ-
 rum, quæ mapalia illi vocant: et longa, incurvis læ-
 tibus testis quasi narum carne sunt. Ab his non
 ferè differunt magalia, magalia quondam: nisi quod
 hæc vox prius habet longam, illa brevem.
 344. 345. Laremque.) Amyclæumque canem;
 G. 2. De Lælius & Penatibus, E. n. 2. 717. Amy-
 clæ, urbs Laconiz, celebris canum genero &
 venatu, de qua supra v. 89. Cressa, e Creta,
 insula Mediterranei maris, cujus incolæ sag-
 gitandi industria memorabiles.

N O T Æ.

347. Injusto sub face.) Qui plus æquo gravis
 est. Sexaginta tulle librarum a Vegetio me-
 moratur. Quorum autem esset rerum, patet ex
 Cic. Tuscul. l. 2. 16. Qui talior, quantus agmini?
 ad quom velint: ferre vallum. Nam scutum, pla-
 dum, galeam, in onere nostri milites non plus
 numerant, quam humeros, lacertos, manus.
 347. 348. Hosti. Ante expectatum.) Vulgo
 reterunt hosti ad stat, hoc sensu: stat hosti, et stat
 hosti, lidemque ante expectatum, verunt, ante-
 quam expectaretur, ut supra v. 206. ante domandum
 pro, antequam domatur. Quo exemplo dixit Si-
 pro, imitator Virgilio, l. 2. v. 31. Dabitur tibi co-
 pia hosti, ante expectatum. Habent tamen ex-
 plaria nonnulla hostem, non hosti: atque ita
 legit Vegetius l. 1. de re milit. et interpretatur,
 ante hostem expectatum, id est, speratum, optatum:
 ut animosam Romanorum audaciam noter.
 349. Scythiæ gentes, &c. De Iis, Ecl. 1. 66.
 Mæotia unda.) Palus Mæotis, mar ultra,
 ultra

- Hic noctem ludo ducunt, & pocula leri
 380 Fermento atque acidis imitantur vitea forbis.
 Talis Hyperboreo septem subjecta trioni
 Gens effrena virum Riphæo tunditur Euro:
 Et pcedum fulvis velantur corpora fetis.
 Si tibi lancium curæ: primum aspera silva,
 385 Lappæque tribalique abfint: fuge pabula leta:
 Continuoque greges villis lege mollibus albos.
 Illum autem, quamvis aries fit candidus ipse,
 Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
 Rejice, ne maculis infuscet vellera pullis
 390 Nascentum; plenoque alium circumspice campo.
 Munere sic niveo lanæ, si credere dignum est,
 Pan Deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
 In memora alta vocans: nec tu aspernata vocantem.
 At cui lactis amor, cythifum, lotosque frequentes
 395 Ipse manu, fallasque ferat præsepibus herbas.
 Hinc & amant fluvios magis, & magis ubera tendunt,
 Et salis occultum referunt in lacte saporem.
 Multi jam excretos prohibent a matribus hedos,
 Præmaque ferratis præfigunt ora capistris.

400 Quod

Illis traducunt noctem ludendo, & imitantur vini potum fermento & baccis acidis. Sic genus hominum indocile, suppositum Boreali septentrioni, persistat Riphæo vento: & lappæ, & tribuli: fuge pabula nimis pinguis, & statim elige greges teneris villis candidos. Est autem aries ipse fit candidus, cui lingua solum nigra est sub humido palato, illum rejice; ne denigret maculis vilis vellera fetuum: & elige alium in campo pleno ovium. Sic Pan Deus Arcadiæ, si fas est credere, decipit te, o Luna, captam dono niveæ lanæ, invitans te in altam silvam: nec tu aspernata es invitantem. At qui sudet lacti, ille manu inserat in præsepia cythifum, & cotijas lotos, & fallas herbas: inde magis appetunt potum, & magis implent mammæ, & relinquunt in lacte secretum saporem salis. Multi hedos jam separatos arcent a matribus, circumdando extremum os loris ferratis.

N O T Æ.

- vis, Æn. 7. 16. Leonibus, Æn. 8. 248. Caco semifero; Persus Sat. 3. 9. Anno: sed Perlus primam producit, quam corripit Virgilius: Findor, us Arcadiæ pecuaria rudere credas.
 380. Fermento, atque acidis... forbis.) Designat duplicem speciem leonoris, qui vini defectum supplet in frigidioribus plagis. Primus fit fermento, id est, fermentatione hordei, tritici, avenæ: cum scilicet certo quodam calore medicata grana turgescunt, & accescunt; qui duo sunt effectus fermenti: quod ideo sic appellatur, a ferreo, quasi fermentum: & sic fere cerevicia fit. Ital. birra. Alter liquor exprimitur & baccis fructibusque acidioribus contulis, qualia sunt poma, pyra, corna, forba.
 381. Hyperboreoseptem, &c.) De nomine hyperboreo, supra v. 199. De nomine septentrionum variaz sunt sententia: probabilior ille, quæ Varrone est, ita dici a bobus, qui terrores olim vocati sunt, quia in aratione terram terunt. Signum enim illud Boreale, quod usam majorem appellamus, rustici antiquitus plausivum magis appellaverunt: ob septem tellas, in eo maxime confucias, & in plaustris, aut junctorum boum formam dispositas. Yci-

numque signum dixerunt Bootes: quia boves illos, sive plautrum, ore se agere videntur.
 385. Riphæo Euro.) De Riphæis montibus Motevæ, valde septentrionalibus, G. 1. 240.
 Eurum, ventus est orientalis: iisque montibus ingruit, qua parte vergunt ad orientem: neque enim tota illa montium compages refo ordine ad polum tendit, sed longe lateque porrigitur.
 385. Lappæque, tribulique, &c.) Lappæ, Ital. lappola: tribulus, herba & carduorum genere, Ital. tribolo: de iis jam G. 1. 153.
 Fuge pabula leta.) Quia succus omnis ex hoc cibo in adipem abit, non in lanam.
 388. Nigra subest, &c.) Plinius l. 8. 47. Arietum maxime spectantur ora, quia cuius coloris sub lingua habuerit venas, ejus & lancium est factus: variumque, si plures fuerit.

392. Pan Deus, &c.) De Pane Eclog. 2. 21. Macrobius fabulam testatur sumptam & Nicandro, qui Georgicorum antiquus scriptor fuit. Ita narrat Probus, ut velit Panæ, amorem Lunæ percipit, ei mediam gregis sui partem muneris loco obtulisse, hanc elefipves candidissimas: atque ita deceptam fuisse, quod esset pars illa deterior. Aliter alii: nempe Pa-

na

- 400 Quod surgente die muliere horifque diurnis,
 Noctē premunt: quod jam tenebris & sole cadente,
 Sub lucem exportans calathis adit oppida pastor,
 Aut parco sale contingunt, hyemique reponunt.
 Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed una
 405 Veloces Spartæ catulos, acremque Molossū
 Pasce sero pingui: nunquam custodibus illis
 Nocturnum stabulis furem, incurfusque luporum,
 Aut impacatos a tergo horrebis lberos.
 Sæpe etiam cursu timidus agitabis onagros;
 410 Et canibus leporem, canibus venabere damas.
 Sæpe volutabris pullos silvestribus apros
 Latratu turbabis agens, monteque per altos
 Ingentem clamore premes ad retia cervum.
 Disce & odoratum stabulis accendere cedrum,
 415 Galbanoque agitare graves nidore cheyldros.
 Sæpe sub immotis præsepibus, aut mala tactu
 Vipera delituit, oculumque exterrita fugit;
 Aut testō affluetus coluber succedere & umbræ,
 Pestis acerba boum, pecorique aspergere virus,
 420 Fovit humum: cape taxa manu, cape roborā, pastor,

Tol-

Quod expresserunt lactis sub ortum diei, & per horas diei id coquantur per noctem: quod expresserunt sub noctem, & Sole occidente; id pastor serens in canistris circa lucem vadit in urbem: aut condunt moderato sale, & reseruant in hyemem. Nec tibi ultima fit cura canum: sed simul ale sero pingui celes canes Spartæ, & fortes Molossos. Illi custodientibus, nunquam timebis stabulis nocturnum latronem, aut incurfos luporum, aut inquietos Hispanos a tergo ingruentes. Sæpe etiam persequeris cursu pavidos onagros; urgebisque canibus leporem, & canibus damas. Sæpe insequens exturbabis latratu apros ejectos & cubilibus silvestribus, & per montes altos impelles clamoribus magnum cervum in retia. Disce etiam urere in stabulis cedram odoratam, & sugare galbano odore perniciosos cheyldros. Sæpe, vel vipera tactu noxia latens sub præsepibus male purgatis, & verrita fugit lucem; vel coluber, pestis infesta lotus, solitus subire sceta atque umbracula, & insigere venenum pecori, incubuit terra; cape manu lapides, cape fistiles, o pastor.

N O T Æ.

na se in arietem candidissimum transformasse, Lunamque formæ candore deceptam, ac sequentem abduxisse in silvas ac vitiaisse.
 394. Cythifum, lotosque.) De Cythio, Ecl. 1. 79. De loto, G. 2. 84.
 399. Præfigunt ora capistris.) Ut matrum ubera, cum appetunt, pungant, ab iisque repellantur.
 402. Calathis.) Canistris & vimine. Sunt etiam pocula vinaria, Ecl. 5. 71.
 404. Nec tibi cura canum, &c.) III. PARS. De cultura canum. Præceptum unicum de ipsorum cibo: quem, sero, sive aquam lactis esse jubet; idque vocat pingue, quia ejus usus inducit pinguedinem.
 405. Veloces Spartæ, &c.) Sparta sive Lacedæmon, nobilissima totius Peloponnesi urbs, cuius legislator Lycurgus fuit. Molossia, Epiri regio, sic dicta a Molosso, Pyrrhi Epiri regis, & Andromachei Hectoris viduæ filio. Æn. 2. 292. Spartani canes iis respondent, quos dicimus levrieri: Molossi iis, quos dicimus alani.

408. Hæros.) Iberi rapinis afflicti memorantur a Justino l. 44. aliisque scriptoribus:

409. Onagros.) Silvestres asinos.
 414. Disce, &c.) IV. PARS. De rebus pecori infestis: Præcepta continet quatuor. I. Est De fugandis serpentibus, vel odorum sustinere, vel jaxis, vel fistulis, v. 414. II. De scabiæ causis, nempe imbre, frigore, illoto sudore, spinarum vulneribus: deque ejus remediis, lotione, unctione, & sectione ulceris, v. 414. III. De felis, ejusque remedio, nempe venæ aperture, v. 417. IV. De peste ejusque effectibus lassifera, v. 418.

415. Galbanoque, &c.) Gallanum, succus est, gummi aut thuris modo expressus & ferula, sive narthéce: quia nidore serpentes fugantur, ex Plin. l. 12. 25. Cheydrus, serpentis species, de quo G. 2. 214.

417. Vipera.) Serpentis species, sic dicta, quasi viverra; quia ex Aristotele Hist. animal. l. 1. c. cum ceteræ serpentes ova pariant, una vipera vivum animal parit.

Tollentemque minas & sibi colla tumentem
 Dejice. Jamque fuga timidum caput abdidit alte,
 Cum mediū nexu extremæque agmina cauda
 Solvuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbes.
 425 Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
 Squamea convolvens sub lato pectore terga,
 Atque notis longam maculosus grandibus alvum:
 Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
 Vere madent vdo terræ ac pluvialibus Austris,
 430 Stagna colit, ripisque habitans hic piscibus atram
 Improbis ingluviem, rarisque loquacibus explet.
 Postquam exhausta palus, terræque ardore deficiunt,
 Exiit in siccum, & flammantia lumina torquens
 Sævè agris, asperque siti, atque exterritus zifu
 435 Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos,
 Neu dorso memoris libeat jacuisse per herbas:
 Cum positus novus exuviis, nitidusque juventa
 Volvitur, aut catulos testis aut ova relinquens
 Arduus ad Solem, & linguis micat ore triforcis
 440 Morborum quoque te causas & signa docebo.
 Turpis oves tentat scabies, ubi frigidus imber
 Altius ad vivum perdidit, & horrida cano
 Bruma gelu: vel cum tonis illotus adhaesit
 Sudor, & hirsuti fecerunt corpora vapores.

445 Duf-
 Tollentem minas ac tumentem sibi colla deturba: jamque fugiens oculum profunde timi-
 dum caput, cum congresso media corporis, & vinctu extrema cauda abrimptur, & extrema
 curvatura trahit lentis spicas. Et etiam malus ille serpens in siccis Cantabris, convolvens dor-
 sum squameosum creta pectore, & magni maculis notatus sub longa alva. Qui, quando ali-
 qui rivuli erumpunt & fontibus, & quando terra humida est, propter verè vdem, & Austros
 imbriferos: amat stagna, & degens in rivis illic avidus implet sadam guttam piscibus & raris
 clamoribus. Postquam aqua exsiccat & sunt, & terre hiant calore, emergit in siccam terram. &
 vibrans oculos ignitos, & siti exasperatus, atque impatiens ardoris, jurit per agros. Ne mihi
 tum veniat in mentem indulgere dulci somno sub aere, nec jacere inter herbas in vitro memo-
 ris: quando ille renovatus deposita pelle, & juvenute resplendens, aut relinquens in lateribus
 factus vel ova, respit erectus ad Solem, & vibrat linguam trifidam. Docebo te etiam causas &
 indicia morborum. Fada scabies corripit oves, cum frigida pluvia profunde penetravit ad vi-
 rum, & hyems horrens alba glacie: vel quando sudor hæsiti, nec detersus est ovibus, post
 ventum, & quando spine aspera læserunt carum corpora.

N O T E.

423. Agmina cauda.) Agmen de serpente inquit Horat. Od. 1. 1. 25. sub celo & ac-
 dicitur, quia corporis pars post partem lue-
 re: quia Jupiter pro aere funitur: vide
 G. 2. 325.
 426. Dorso.) Vel dorso memoris, id est, cli-
 vo & colle memoroso, qui in dorsum asur-
 git. Vel, ut vult Mancinellus, dorso jacuisse,
 id est relinquitum jacuisse.
 437. Cum positus novus exuviis, &c.) Plinius
 l. 8. 27. Anguis hiberno sibi membrana corporis
 obducta, fœniculi succo impeditum illud exiit,
 rutilusque vernat. Exiit autem a capite pri-
 mum, &c. Juxta alios pellem exiit, per ar-
 ta petrarum foramina transiendum.
 438. Catulos aut ova, &c.) Catuli, proprie
 fuit canum fœtus: translativè, quorumlibet
 animalium. Videturque dubitare Virgil-
 ius, si sine cherydrus, oviparus, an ovipar-
 us, quemadmodum de vipera mox diximus.
 Probabilius oviparus est: & sic, catuli, signifi-
 cant fœtus ex ovibus egredientes.

445 Doleibus idcirco fluvis pecus omne magistri
 Perfundunt, usque aries in gurgite villis
 Merfatur, missisque secundo defluit amni:
 Aut ronsum tristi contingunt corpus amura,
 Et spumas miscent argenti, vivaque sulphura,
 450 Ideæque pices, & pingues unguine ceras,
 Scillamque, helleborosque graves, nigrumque bitumen.
 Non tamen ulla magis præfens fortuna laborum est,
 Quam si quis ferro potuit rescindere summum
 Ulceris os: alitur vitium, vivitque tegendo:
 455 Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
 Abnegat, & meliora Deos sedet omnia potens.
 Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
 Cum furit, atque artus depascitur arida febris,
 Profuit incensus æstus avertere, & inter
 460 Ima ferire pedis salentem sanguine venam,
 Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
 Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
 Et lac concrenum cum sanguine potat equino.
 Quam procul, aut molli succedere sæpius umbra
 465 Videris, aut summas carpentem ignavus herbas,
 Extremamque seppi, aut medio procumbere campo
 Patentem, & seræ solam decedere nocti;

Propterea pastores lavant aquis dulcibus totum gregem, & aries humido vellere demergitur in
 fœnum, & merlus raptus aqua proficiente: aut ungunt acerba amura corpus totum, & mi-
 scunt spumam argenti, & sulphur ærum, & pices Idæam, & ceram pinguem unguento, &
 scillam, & graves helleboros, & nigrum bitumen. Nulla tamen est opportunitas magis comoda
 in his malis, quam si quis possit scire ferro extremam oram ulceris: nam malum crescit
 durat, dum tegitur; quamvis pastor recusat adhorere vulnibus manum medicam, & ostar-
 terit, sceleris a Diis successum meliorem. Præterea, quando dolor penetrans in ossa intima orium
 furit, & febris calida absumit corpus, prodest expellere colorem inflammationum, & inter exte-
 rimas unguis pedis aperire venam, ex qua sanguis exilit: quomodo solent aperire Bisaltæ, &
 seræ Gelonus, cum fugit in Rhodopen atque in deserta Getarum, & cum hinc lac coagula-
 tum cum sanguine equorum. Quam ovem procul videris, aut quærere sæpius dulcem unguam,
 aut mandere negligentius summas herbas, aut ultimam incidere, aut residere in medio campo
 inter pascendum, & solam abire nocte jam provecia,
 hujus

N O T E.

439. Linguis triforcis.) Aristoteles de part.
 animal. l. 2. 17. serpentum linguam agnoscit
 longam ac bifidam; poeta trifidam: sive
 & serratam. Bitumen, linitus est, cuius
 natura vicina sulphuri. Vivæque sulphura,
 habet acumen; sive quod ita vibretur ce-
 leriter, ut non tantum trifida, sed triplex
 etiam appareat: unde Ovid. Met. 3. 39. Tre-
 que miscant lingua.
 448. 449. 450. &c. Amura.) Fæx oliva-
 rum, vel sedimentum olei. Spuma argenti,
 aliter lithargyrium, que materies in argen-
 ti sodinis reperitur. Abramus est Calpurnii
 Ecl. 5. de vivo argento explicat. Pix Idæa,
 id est optima, qualis est in Idæa, sive Cre-
 tæ insula, sive Troadis monte, duplex enim
 est. Scilla vel squilla, bulbi genus. Hellebo-
 rus vel helleborum, sive verayrum, grave di-
 citur, quia olim noxium habitum est ac ter-
 ribile. Postea tam promissum, ut plerique stu-
 dorum gratia, ad providenda acris, quæ com-
 mentantur, sæpius sumptaverunt. Plin. lib.
 25. 5. Purgat, juxta eundem, vomitione,
 longam ac bifidam: sive & serratam. Bitumen, linitus est, cuius
 natura vicina sulphuri. Vivæque sulphura,
 verus dactylicus, cuius extrema syllaba cum
 prima verus consequentis eliditur. Sic G.
 2. 69. Inseritur vero ex factu nictis arbutus hor-
 rida.
 460. Ima ferire pedis, &c.) Juber Columel-
 la l. 7. 5. De lalo, vel inter duas unguis, san-
 guinem emittit.
 461. Bisaltæ quo more, &c.) Mos ille tribue-
 batur, non Bisaltis dumtaxat, Thraciæ vel
 Mæcedoniæ populis, neque dumtaxat Gelonus
 populis Scythiæ, vel Thraciæ; sed genera-
 tim Scythiis, Sarmatis, Getis, & Massagetis
 omnibus. Ita Plinius. Claudianus Scythi-
 463. Lac.) Vel ovium, vel eorumum, cuius
 item apud eos usus fuit. De Rhodope
 Getis, & Gelonis, G. 2. 115.

- Continuo ferro culpam compeſce, priuſquam
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
470 Non tam creber, agens hyemem, ruit æquore turbo,
Quam multæ pecudum peſtes: nec ſingula morbi
Corpora corripiant; ſed tota æſtiva repente
Spemque, gregemque ſimul, cunctanque ob origine gentem.
Tum ſciat, aerias Alpes, & Norica ſi quis
475 Caſtella in tumulis, & lapidis arva Timavi,
Nunc quoque poſt tanto videat, deſertaque regna
Paſtorum, & longe ſaltus lateque vacantes.
Hic quondam morbo cæli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit æſtu,
480 Et genus omne neci pecudum dedit, omne ſerarum;
Corruptique lacus, infeſcit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex, ſed ubi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus,
Ruruſ abundabat fluidus liquor; omniaque in ſe
485 Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Sæpe in honore Deum medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur inſula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros,
Aut ſi quam ferro maſtaverat ante ſacerdos,
490 Inde neque impoſitis ardent altaria fibris,
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri,
Summaque jejuna ſanie inſuſcatur arena.
Hinc lætis vituli vulgo moriuntur in herbis,
495 Et dulces animas plena ad præſepia reddunt.

Hinc
huius morbum coerce ſtatim ferro, antequam ſerua contagio gliſcat in turbam, quæ ſibi non caret. Turbo tempeſtatem ſeuens non ingruit tam denſus, quam frequentes ſunt pecudum morbi: neque morbi invadunt ſingula corpora, ſed tota æſtiva ſtatim, & ſæpius, & gregem, & totam gentem ab ipſa origine. Tum hoc perſuſum habebit, quiſquis nunc etiam videt, poſt tantum tempus, Alpes excelſas, & Norica caſtella in collibus, & agros Timavii fluvii lapideæ, & regna paſtorum deſerta, & ſilvas longe lateque vacuas. Hic olim diva peſtilentia orta eſt corruptione aeris, & inflammata eſt toto ardore autumni, & interſecit omne genus pecudum. & omne genus ſerarum, & vitæ aquas, & ſædarum pabula veneno. Nec modus mortis erat vulgaris: ſed poſtquam ſiſiſ penetrans in omnes venas contraxerat miſera membra, tum humor tabidus exudabat. & conſertis in ſe peſtillim medullam omnium oſium putrefactam morbo. Sæpe in medio ſacrificio Deorum victima ſans ante aram, dum inſula lanea alligatur niveis tænis, cecidit moribunda inter miniſtros ſuppoſitos. Aut ſi ſacerdos prius occiderat aliquam vitulo, ex ea neque viſcera impoſita aris conſpiciunt ignem, neque aruſpex interrogatus poteſt reddere reſponſa: & cultri ſuſſiſi vix colorantur ſanguine, & ſuppoſitis arena niteſcit exigua ſanie. Præterea vituli moriuntur in præſiſtilibus, & exhalant dulces animas in ſtubulis plenis.

N O T A E.

472. Tota æſtiva.) Æſtiva & hyberna, loca ſunt ubi milites per ætatem & hyemem degunt: idque a militibus tranſtulit ad greges, qui æſtibus noctibus non continentur in ſtubulis, ſed in paſcuſ ſub dio.
474. Tum ſciat, aerias Alpes, &c. V. PARS, & ultima, ſive Epilogus. Deſcriptio ſæviſſimæ peſtis, quæ tractum omnem Alpinum vaſtaſſimam: ac licet multo ante Virgilio tempore hæſiſſet, illius adhuc veſtigia tum reſtabant. Alpes, Montes, qui Italiam a Gallia & Germania diſterminant, Ecolog. 10. 47. Norici.) Natio Germanica, in limite Alpium & ultra Alpes: nunc Bavaria, fortaiſſe

- Hinc canibus blandis rabies venit, & quat ægros
Tuſſis anheſa ſues, ac faucibus angit obæſis.
Labitur infelix ſtudioſum atque immemor heros
Victor equus, fonteſque avertitur, & pede terram
500 Crebra ferit: demiffæ aures: incertus ibidem
Sudor, & ille quidem moriturus frigidus aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Hæc ante exitium promiſſa dant ſigna reſiſtu.
Sin in proceſſu cepit crudeliter morbus,
505 Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis: imaque longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obæſas fauces premit aſpera lingua.
Proſuit inſerto latices inſundere cornu
510 Lenæos: ea viſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio: furiiſque reſeſſi
Ardebant: ipſique ſuos jam morte ſub ægra
(Dii meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos, nudis laniabant dentibus artus.
515 Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremoſque ciet gemitus. It triſtis arator,
Mœrentem abjungens fraterna morte juvenem,
Atque opere in medio deſixa relinquit aratra.
520 Non umbra ætorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos ſupor urget inertes,
Ad terramque ſiuit devexo pondere cervix.

Præterea rabies oritur blandis canibus: & tuſſis anheſa concutit porcos ægros, coſque ſtrugulat elicens: & abhorret a potu, & crebro percussit terram ungulis: aures deſeſſæ ſunt: illud eſt tactum reſiſtit tangenti. Primis diebus ante mortem dant hæc indicia. Si vero progreſſu temporis morbus incipit augeri: tum vero oculi inflammantur; & anheſus educitur ab intimo pectore, interdum impeditur obſtrictio. Ut ſiſiſ primo inſistere in oſſibus Bacchicum inſinuat cornu: hoc ſolum viſum remedium morientibus. Deinde hoc ipſum pernicitoſum erat: & vino corrolorati inſenſabant ſurore: & jam, non longe ab ægra morte, trahitur demiffus carne nudatis ſua membra diſcerpta. Dii reſervate meliora piis, & illum rabiem hoſtibus! Ecce autem taurus anheſus cadit ſub ferro vomere, & eſcit ex ore ſanguinem mixtum ſpuma, trahitur demiffus in medio labore. Non umbra profundarum ſilvarum, non jucunde poſſunt herba recreare animoſ taurorum, non amnis clarior electro, qui ſuavis inter ſaxa percurrit campum: at ima latera ſuccedunt, & ſupor tenet oculos eorum immobiles, & cervix vergit ad terram devexo pondere.

N O T A E.

487. Lanea dum. &c. Inſula, ut ex Paſchalio, aliſque conſtat, ſuit laſior ſaſcia, lanea & alba: caput non quidem totum operiens, ſed tempora niſtar diadematis cingens: unde vitæ lætæniq; pædebat. Hac viſitæ, ſacerdotes, vates coronabatur. Lanea quidæ, quia laneæ magnus in ſacris utuſ fuit: vide Ee. 8. 64. E. 4. 459.
497. Fauces angit obæſis.) Bene angis; quia angina morbus eſt fauces occupans: ſchizantia. Obæſis) vel natura, vel morbo.
498. Inſelix ſtudioſum.) Pari forma dixit Vir-

525 Quid

525 Quid
tamento gutture. Equus alicuius victorie cadit, miſer poſt tot nobilia exercitia, alique ne-
dubiti ſudor, & ille quidem frigidus in iis qui moſ morturi ſunt: pellis rigeſcit. & dura ad
tactum reſiſtit tangenti. Primis diebus ante mortem dant hæc indicia. Si vero progreſſu temporis
morbus incipit augeri: tum vero oculi inflammantur; & anheſus educitur ab intimo pectore, inter-
dum impeditur obſtrictio. Ut ſiſiſ primo inſistere in oſſibus Bacchicum inſinuat cornu: hoc ſo-
lum viſum remedium morientibus. Deinde hoc ipſum pernicitoſum erat: & vino corrolorati inſenſabant
ſurore: & jam, non longe ab ægra morte, trahitur demiffus carne nudatis ſua membra
diſcerpta. Dii reſervate meliora piis, & illum rabiem hoſtibus! Ecce autem taurus anheſus cadit ſub
ferro vomere, & eſcit ex ore ſanguinem mixtum ſpuma, trahitur demiffus in medio labore. Non um-
bra profundarum ſilvarum, non jucunde poſſunt herba recreare animoſ taurorum, non amnis clarior
electro, qui ſuavis inter ſaxa percurrit campum: at ima latera ſuccedunt, & ſupor tenet oculos
eorum immobiles, & cervix vergit ad terram devexo pondere.

Quid

gillus G. 4. 491. Victus animi. Ee. 5. 73. Eui
maturus. Ee. 11. 73. Letaliorum Dido. Ee. 12.
12. 416. Fortunatus laborum, &c.
500. Incertus ſudor) Vel cuius cauſa incerta eſt,
cui nulla pars ceſſerit fatigatio, vel potius va-
rius, inſtabilibus, qui modo oritur, modo deſinit.
510. Lenæos) Bacchicos. Sic diſtus Bacchus
aliis, Terentius, G. 2. 4.
522. Electro.) Electrum puriſſimum fulget: ſive
pro ſacrum ſumatur; anbra de quo Ee. 8. 54.
ſive pro metallo, de quo Ee. 8. 402.

- 525 Quid labor, aut benefacta juvat? quid vomere terras
Invertisse graves? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere reposiæ:
Frondebis & victu pascuntur simplicis herbar:
Pocula font fontes liquidi, atque exercita cursu
530 Flumina, nec somnos abruptæ cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis:
Quantas ad sacra boves Junonis, & uris
Imparibus ductos alta ad donaria curru.
535 Ergo ægre raris terram rimantur, & ipsi
Unguibus infodiunt fruges, montesque per altos
Contenta cervice trahunt fridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ovilla circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damæ cervique fugaces
540 Nunc interque canes & circum tecta vagantur.
Jam maris immensi prolem, & genus omne natantum
Litoræ in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: insolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curvis frustra defensæ latebris
545 Vipera, & attoniti squamis astantibus hydri.

Ipsi

Quid prosunt illis labor aut opera collata homini. Quid prodest arasse vomere terras difficiles?
Tamen, non dona Bacchi e Massico monte, non epulæ coactæ nocuere: ut illis. Anuntur frondibus
& poculo herbe communis: potus sunt rivi puri, & amnes agitati cursu: nec cura excutitur
somnia salutarum. Anunt nullo alio tempore in illis plagis locos depascentes fuisse adगतित
Junonis: & curru tractos fuisse ad alta templa ab uris inæqualibus. Itaque agricolæ diffidit
cile prosidunt terram raris, & ipsi unguibus infodiunt semina, & olivæ cælo trabunt per
altos montes plaustra fridentia. Lupus non mediatur insidias ovillæ circa: nec errat noctu circa
greges: illum aperitur cura subjigit; timidi damæ & fugaces cervæ jam vagentur: & inter canes
inter, & circa domos. Jam in ultimo litore fluctus lævæ progeniem vasti maris, & omniæ genus
piscium, veluti corpora naufraga, & vituli marini præter solitum futuri in fluxibus. Moritur
quoque vipera, frustra tecta cavus latibans, & hydri conterriti squamis arrectis.

Ar

N O T Æ.

326. Massica Bacchi.) Vina e Massico, monte
Campaniæ. De Baccho, Ecl. 5. 30. 69.
327. Tempore non alio, &c.) Volunt plerique
omnes post Servium, allatum hic esse ad Hillo-
riam, quæ ab Herodoto, Plutarcho, Valerio re-
fertur. Sic autem a Cicerone Tullio, l. 47. Argæ
sacerdotis Cleobis & Biton filii prædicantur. Nota
fabula est. Cum enim illam ad solemne & statum
Junonis sacrificium curru vehitus esset, morarentur
que jumenta: tunc juvenes illi, veste posita ad ju-
gum accesserunt. Ita sacerdos advecta a Dea dicitur,
cum curru ductus esset a filiis, præcæta a Dea dicitur,
ut illi præmium daret pro pietate, quod maxi-
mum homini dari posset a Deo: post epulatos cum
matre adolescentes somno se dedisse, mane inventos
esse mortuos. Sed si quoquo modo Servius decor-
queat, extra rem omnino est. Illud unum inde
cognoscimus, Junonis sacerdotes, curru inven-
ctas ad templa processisse. Ego suspicor adhibi-
tos currus ad ipsa sacra, sive simulacrâ Juno-
nis, sive alia quælibet sacrificii instrumenta
convectata: quemadmodum Cereris simulacrum
plaustris quoque vehbatur. Juvat con-
jecturam tarditas boum; at Junonis sacra len-

te admodum & graviter solita circumferri, ne-
tum est ex Horatio, Sat. 1. 3. 10. *Per aræ videntur
qui Junonis sacra ferunt*. Ex Athenæo, apud quem
adagii loco est, *ἄρῃς ἐξ αὐτῆς*, Junonis gressum
incedere. De Junone, æ. n. l. 39.

332. Uris imparibus.) Cum boves manufecti
deceant, feri junguntur, ique inæqualibus
les, quod in re curuli adforme est. De uris,
five bobus silvestribus, G. 2. 374.
333. Donaria.) Aliquando dona significant:
hic templa, sive loca in quibus dona servantur:
ferit Apuleius l. 9. *Ubi donarium Deæ perquam
opulentum*.

334. Raris.) De iis, G. 1. 160.

336. Plaustra.) De iis, Georg. 1. 163.

543. Fugunt in flumina phocæ.) Marine pes-
silientia metu, ad flumina præter confuetudinem
fugiunt. Plin. l. 9. 7. *Vituli marini, quos
vocat phocas, sicut ad dormitum inverte: hinc
redundant*. Quare vitæ sunt ancipitis, & in
utroque elemento vivunt.

545. Vipera.) Plinius l. 10. 62. *Terræprimum
sola intra seiparis ova vitus coloris, & molia,
aut pisces*. Tertia die intra æternum catulos ex-

clu-

- Ipsi est aer avibus non æquus, & illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.
Præterea nec jam mutari pabula refert,
Quæritæque nocent artes: cessare magistri,
550 Phillyrides Chiron, Amythaonisque Melampus.
Savit & in lucem Stygiis emissa tenebris
Pallida Tiphone: morbos agit ante metumque,
Inque dies avidum furens caput altius effert.
Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
555 Arantæque Tonant ripæ, colleque supini.
Jamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsi
In stabulis tuppilapla cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abscondere discunt.
Nam neque erat corvis usus: nec viscera quisquam
560 Aut undis abolere potest, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuvieque peresa
Vellera, nec telas possunt attingere putres.
Verum etiam invisos si quis tentarat amictus;
Arduentes papulæ, atque immundus olentia sudor
565 Membra sequebatur: nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus facer ignis edebat.

Ar est perniciosus ipse avibus, & illæ cadentes amittunt vitam inter altas nubes. Præterea
nec jam prodest mutare pabula: & medicina adhiberi noxia sunt. Recedere medicinæ principio,
Chiron filius Philyræ, & Melampus filius Amythaonis. Pallida Tiphone furit, emissa in lucem e
nocte inerna; præ se ducit morbos & metum, & assurgens in dies, extollit altius caput in-
fabrabile. Fluvius, & face ripæ, & colles curvi fremunt balatu ovium & frequentibus mugitibus.
Jamque Tiphone edit strages tumulatum, & accumulatis in ipse stabulis cadavera dissipentia se-
cta tabe: donec in mentem venit populis sepelire ea terræ, & occultare in foveis. Nam neque
ulla erat utilitas in corvis: nec quisquam potest abolere undis, aut purgare igne viscera: ac ne
tondere quidem villos corrosos luc & sanie: nec possunt tangere telas putridas. Sed etiam si quis
attractoriat vestes ejusmodi odiosas, arduentes pustulas, & tedius sudor adhaerebat membris gra-
velentibus, & sacer ignis absumebat deinde membra sedata ejus, qui vix brevi temporis spa-
tio tardabat eas dimittere.

N O T Æ.

cludit: deinde singulis diebus singulis partibus, usque
septi numero. Hæque cetera tarditate im-
perantes, peremptum latera occisa parente. Ita
fore Aristoteles, Nicander, Plutarchus, &c.
Proptereaque Romæ parricidæ submerge-
bantur infanti culso cum vipera, cane, gal-
lo & similia. Zelianus raman, & alii, hu-
peresse partium suo viperam tradunt: idque
verus esse nunc fere constat.

Hydri.) Plinius l. 23. 4. *In ore terrarum pul-
cherimum anguam genus est, quod in aqua vi-
vit: hydri vocatur, nullis serpentium inferior-
res veneno*. A. p. ideo aqua.

550. Phillyrides Chiron, &c.) Id est, præstanti-
ssimi medicum, quales olim fuisse Chiron & Me-
lampus. Chiron fuit Centaurus, Saturni &
Philyræ filius, ut diximus supra v. 52. Qui
cum crevisset, abiit in silvas, ibique herbarum
virtibus cognitissimus sapietissimus evasit medicus:

a Peleo, Neræi genero; & Theride, Pelei uxore,
ad instruendum Achillem clesus. Denique
cum esse graviter vulneratus fortuito esset,
curavit eum, Plin. Zoilæ & Cerebus; & a Lucre-
tione ita describitur l. 6. *Excessit later ignis &
urit corpore seipens, quæcumque attingit par-
tem, reptique per artus*.

V

P. VIR-